

הבסיס הרעיוני

בסיס המודל השווייצרי הוא העיקרון כי **האזרחים הם הריבון**. זהו רעיון של ז'אן ז'ק רוסו, אשר גרס כי שחופש אינו דבר תאורטי - אדם שאינו משתמש בחופש שלו לקבלת החלטות על גורלו, אינו אדם חופשי. לכן, לדעת רוסו, השיטה הפוליטית הנכונה לבני אדם חופשיים, מחייבת קבלת החלטות על ידי האזרחים.

השווייצרים מממשים עקרון זה, וביססו עליו את שיטתם הפוליטית - המבוססת על שילוב דמוקרטיה ייצוגית וישירה, וביזור הכוח. בעזרת השיטה, הם התגברו על האתגר שמציבה חברה רב לאומית ודו-דתית, והקימו מדינה מצליחה ומשגשגת, בה האזרחים הם המחליטים.

עקרונות השיטה

1. **דמוקרטיה ישירה וייצוגית משולבת** - המילה האחרונה בהחלטות השלטון נתונה לציבור, באמצעות שלושה כלים עיקריים: **היוזמה העממית** לשינוי החוקה על ידי האזרחים (או הקנטונים), **רפרנדום (משאל העם) חובה**, לאישור שינויים בחוקה או הסכמים בינלאומיים המוצעים על ידי הממשלה או הפרלמנט, ו**רפרנדום רשות**, שהציבור יוזם, באמצעותו הוא יכול לבטל חוקים שחוקק הפרלמנט. השווייצרים הולכים לקלפי כ-4 פעמים בשנה ומצביעים על כ-30 עניינים שונים, ברמה הארצית, האזורית והמקומית, שהובאו להצבעת הציבור. סרטון הסבר: <https://youtu.be/y5W45Va0cPE>.
2. **שלטון מרובד** - בשווייץ שלוש רמות שלטון: **הפדרציה**; **הקנטונים**; וה**יישובים**. כל רמת שלטון עוסקת רק בעניינים שמעבר ליכולת הטיפול של הרמות מתחתיה (**עיקרון השיריות**). הסמכויות והתקציבים מתחלקים באופן כמעט שווה בין שלוש רמות השלטון. לכל רמת שלטון יש חוקה וממשל דמוקרטי עם הפרדת רשויות, פרלמנט ודמוקרטיה ישירה. הקנטונים הם האמצעי העיקרי לביטוי זכויות קיבוציות לקבוצות לאומיות ו/או דתיות.
3. **דמוקרטיה קונצנזואלית** - קבלת החלטות שכולם יכולים לחיות אתן. למרות שאינו עקרון פורמלי, הדינמיקה של השיטה הפכה אותו לנוהג ומסורת. הביטוי החשוב לכך הוא קיומה, מזה כמעט 60 שנה, של "ממשלת אחדות לאומית" המייצגת כ-85% מהציבור.

מאפיינים נוספים של השיטה והשפעתה על החברה

על מנת להבין קצת יותר את השיטה השווייצרית, אתאר מספר מאפיינים של השיטה והשפעתה על החברה (לא בהכרח לפי סדר מסוים). לנו הישראלים, תופעות אלו עשויים להיראות כמדע בדיוני:

1. **חוקה** - חוקות הן אבני הפינה השלטוניות בכל רמות הממשל בשווייץ - מהיישובים, דרך הקנטונים עד הפדרציה. החוקה הפדרלית השווייצרית, היא למעשה הסכם שהצדדים לו הם האזרחים והקנטונים.

החוקה השווייצרית היא מסמך גמיש וחי, שעובר תיקונים ושינויים כמעט מדי שנה. כאמור, כל אזרח וגם הקנטונים, יכולים ליזום שינוי בחוקה. מאפיין מהותי נוסף בחוקה (ובחוקות הקנטונליות) הוא שהיא קובעת מהם ערכי הייסוד

המוסכמים.

החוקה לא רק קובעת את הפרוצדורות וסדרי הממשל, אלא מצהירה ומנסחת את ערכי היסוד של המדינה (חופש, דמוקרטיה, אחווה, סולידריות, אחריות לדורות הבאים וכיו"ב). החוקה מפרטת את עקרונות החוק בתחומי הכלכלה, הבריאות, הדיור, הרווחה כמו גם את המנגנון התקציבי וחוקי המס.

החוקה וגם השינויים המוצעים בה, חייבים לקבל אישור רב האזרחים ורוב הקנטונים (קרוי רוב כפול) ברפרנדום חובה.

2. **מעורבות אזרחית** - הדמוקרטיה הישירה מחייבת את האזרחים לעסוק כל העת בענייני הציבור. הם נקראים להחליט על החלטות גדולות וקטנות - החל מהסכמים ואמנות בינלאומיות (כגון הצטרפות לאו"ם או לאיחוד האירופי), או חוקים פדרליים כגון שכר מינימום, דרך תקציבים (ברמה העירונית) וכלה בשעות פתיחה של חנויות. מתקיים דיון ציבורי מתמשך בנושאים שעל הפרק, והאזרחים צריכים לגבש את דעתם. בשווייץ האזרחות היא פעילה וממשית. השווייצרים אינם מסתפקים בקיטורים או בפוסטים - הם דנים ומחליטים בעצמם!

להמחשה, ב-12 בפברואר 2017 עולים שלושה עניינים פדרליים להצבעת האזרחים והם: מיסוי חברות זרות; תקנות התאזרחות לצאצאי מהגרים; ומימון הכבישים - לעיון בהסברים באתר הממשלה <https://goo.gl/HLul6t>.

3. **אחריות אזרחית** - אחד הסעיפים בחוקה קובע כי כל אזרח אחראי לעצמו ויתרום כמידת יכולתו להשגת המטרות המשותפות של המדינה והחברה.

4. **מעורבות פוליטית** - ההערכה היא כי **בשווייץ יש כ-150,000 פוליטיקאים נבחרים**, רובם בהתנדבות או במשרה חלקית. המספר הגדול נובע בגלל ריבוי היישובים - מעל 2000.

5. **יחס ייצוג** - היחס בין מספר האזרחים למספר הנציגים הנבחרים הוא בערך פי 30 מאשר בישראל. ברמה הארצית יש פי שניים חברי פרלמנט מאשר בישראל, ואם מתחשבים בפרלמנטים הקנטונליים והעירוניים, יחס האזרחים לנציגים הוא כ-35 - דהיינו, אחד מכל 35 אזרחים הוא נציג נבחר. בישראל היחס עומד על כ-1 ל-1000.

בשיטה השווייצרית לפיכך גם הרכיב הייצוגי בדמוקרטיה מתקרב לדמוקרטיה ישירה.

6. **הצבעה בפתק פתוח** - כחלק מכוחם של האזרחים, גם זכויות ההצבעה הן נרחבות. הביטוי לכך הוא ההצבעה בפתק פתוח - דהיינו האזרח יכול לבחור ברשימה מוכנה מראש של מפלגה מסוימת, אבל הוא גם יכול לבנות רשימה משל עצמו, הכוללת נציגים מכמה מפלגות ואפילו להצביע למועמד מסוים פעמיים (אם הוא מאוד מעוניין בו).

מקטין את עוצמת מרכזי הכוח המפלגתיים, הממנים או בוחרים את נציגי המפלגות.

7. **ממשלה מצומצמת** - ממשלת שווייץ הפדרלית היא ועדה בת 7 שרים. בנוסף משתתף בישיבות הממשלה ה"קנצלר" שהוא ראש המנהל הפדרלי, האמון על ביצוע החלטות הממשלה.

ראש הממשלה מתחלף מדי שנה ונבחר מקרב חברי הממשלה על ידי הפרלמנט.

מאז שנות ה-60 מכהנת ממשלה בהרכב קואליציוני רחב מאוד המייצג כ-85% מהציבור, על פי "נוסחת הזהב" - 2 נציגי מפלגת העם (ימין); 2 נציגי הסוציאל-דמוקרטיים (שמאל); 2 נציגי הליברלים (מרכז); נציג 1 של הדתיים הקתוליים (דתיים).

השאיפה היא שתהיה נציגות בממשלה למירב הקנטונים, לקבוצות הלאומיות ולדתות השונות ולנשים, בדומה לשיקולי הבחירה של שופטי בית המשפט העליון אצלנו.

8. **משילות** - הממשלה נבחרת על ידי הפרלמנט, לתקופה של ארבע שנים - ללא אפשרות הדחה. משום שבסופו של יום הכוח בידי האזרחים, אין בכך כדי לסכן את החופש, אך מבטיח יציבות ויכולת ביצוע.

9. **חקיקה** - תהליך החקיקה מושפע מאוד מהדמוקרטיה הישירה והקונצנזואלית. מחד, אין טעם לחוקק חוקים ללא תמיכה ציבורית רחבה משום שהציבור יבטלם, מאידך, בגלל הקונצנזואליות והקואליציה הרחבה, קיימת רגישות לצרכים של כל המגזרים. בדרך כלל החקיקה היא ביוזמת הממשלה או האדמיניסטרציה (יוזמות חקיקה פרטיות הן נדירות יחסית) ומתחילה בהתייעצות קדם פרלמנטרי. בשלב זה משתתפים הארגונים הציבוריים הרלוונטיים, ועדות מומחים, והמנגנון הממשלתי. לאחר גיבוש הצעת החוק היא מובאת להחלטת ממשלה האם לקדם אותה בפרלמנט. בפרלמנט נדרש רוב בשני הבתים.
- אם החוק מתקבל בפרלמנט, הציבור יכול לקרוא למשאל עם לביטול החוק. לשם כך יש לגייס תוך 100 יום 50,000 (1% מהמצביעים) חתימות על עצומה הקוראת לכך. אם רב האזרחים מצביעים נגד החוק הוא מבוטל.
10. **ניטרליות** - עקרון מדיני מאוד מזוהה עם שווייץ. מדיניות זו גם מסייעת להקטנת המתח הפנימי בתוך שווייץ, שבה גרים תושבים בעלי הזדהות לאומית מסוימת עם מדינות גובלות.
11. **צבא העם** - הצבא השווייצרי הוא צבא העם, עם שירות חובה ומילואים. שלא במקרה - דומה למודל הישראלי אותו העתקנו משווייץ.
12. **מלחמה** - (כנראה יותר רלוונטי לישראל מאשר לשווייץ) הממשלה היא מפקדת הצבא. אולם היא יכולה להפעיל או לגייס רק כוח מוגבל - עד 4,000 חיילים לתקופה של עד 3 שבועות. אם מדובר במבצע צבאי ממושך או גדול יותר, על הפרלמנט להחליט על כך (בישיבה משותפת של שני בתי הפרלמנט) ולמנות מפקד עליון המקבל סמכויות רחבות. המפקד העליון כפוף לממשלה, אשר יכולה להכריז על הפסקת המבצע, ובכך ליתר את תפקידו, אולם רק הפרלמנט יכול לפטרו או להחליפו.
13. **תקציב הבטחון** - בתור מדינה שלא ידעה מלחמה כבר מאתיים שנה, תקציב הבטחון הוא גדול למדי - בערכים נומינליים בערך שליש מהתקציב בישראל.
14. **מקלטים אטומיים** - בשווייץ יש מספיק מקלטים אטומיים לכל האוכלוסייה. בישראל יש מקלט אטומי למטכ"ל ולממשלה.
15. **השיטה הפוליטית היא חלק מהזהות הלאומית** - שיטת שלטון האזרחים (הדמוקרטיה הישירה) היא הגורם המאחד את שווייץ על ארבעה הלאומים ושתי הדתות שבה. השווייצרים גאים בכך שהם האזרחים החופשיים בעולם.
16. **הסכמיות** - יסוד מהותי בשיטה השווייצרית ובשווייץ בכלל. מקורו בכך ששווייץ היא תוצר של ברית בין קנטונים. מגלם הבנה כי שיתוף פעולה ובריתות בין שכנים הם מפתח להצלחה. בניגוד לדימוי, מקובל בשווייץ לקיים משא ומתן.
17. **סובלנות** - ריבוי הלאומים והדתות, קבלת ההחלטות התכופה בקלפיות, בה כל אדם מוצא את עצמו מעת לעת בצד המפסיד בהצבעה, וכן היסוד ההסכמי החזק, יוצרים כבוד הדדי והבנה לאינטרסים של האחר.
18. **מפלגות** - המפה המפלגתית בשווייץ היא רב מפלגתית. חלוקת הגושים (בבית התחתון): גוש הימין כ-34%; מרכז - 38%; שמאל - 28%. כ-15% מהנציגים הם נציגי מפלגות דתיות. ישנן גם מספר נציגים של מפלגות מיעוטים קנטונליות.
19. **המגוון התרבותי כחלק מהזהות השווייצרית** - מאפיין חשוב ביותר בזהות השווייצרית. השווייצרים הפכו את השונות האתנית והדתית מסיבה לשנאה למקור גאווה ועושר תרבותי. כל תלמיד שווייצרי מחויב ללמוד שתי שפות רשמיות לפחות, מתוך ארבע השפות הלאומיות.
20. **המיעוטים יכולים להזדהות עם המדינה** - הקנטונים הם האמצעי לביטוי עצמי של הקבוצות הלאומיות (או במינוח השווייצרי - קבוצות לשוניות). לכל קנטון שפה רשמית. במספר קנטונים יש שתי שפות רשמיות. יש גם קנטון אחד בו שלוש שפות.

באופן דומה, ברוב הקנטונים יש הכרה בדתות רישמיות, דבר המאפשר לגבות מיסוי לתמיכה בכנסיות או במוסדות הדת (למשל הקהילה היהודית). שני קנטונים מגדירים עצמם כחילונים. התוצאה היא כי גם שווייצרים המשתייכים לאחד המיעוטים הלשוניים - צרפתים, איטלקים ורומנש יכולים לחוש הזדהות עם המדינה.

21. **משטר כלכלי** - שווייץ דוגלת בכלכלה חופשית, כחלק מתפיסת החופש האישי והאחריות האישית של כל אזרח.

אולם היא גם בעלת מרכיב סוציאלי חזק, המכיר בכך כי החברה חשובה לא פחות מהפרטים המרכיבים אותה. לפי החוקה, אדם שאינו יכול לדאוג לעצמו, עומדת לו הזכות לקבל אמצעים כלכליים לקיים רמת חיים נאותה.

למרות הכלכלה החופשית, אי השוויון בשווייץ הוא נמוך יחסית (מדד ג'יני 0.29 לעומת 0.36 אצלנו). רמת החיים וההכנסה הפנויה בשווייץ היא בערך פי 2.5 מאשר בישראל, ולכן בשווייץ יש יותר מיליונרים מאשר נתמכי סעד.

22. **מיעוט שחיתות** - שווייץ היא בצמרת המדינות הלא מושחתות (מקום 5).

23. **אמון חברתי** - האמון של אזרחי שווייץ בשלטון הוא הגבוה בעולם (לפי סקר של ה-OECD משנת 2015) ומתקרב ל-80% (בישראל קצת מעל 40%). בהתאם, הנטייה להעלמת מס קטנה מאוד. גם האמון בין האזרחים הוא גבוה - זהו המטבע החברתי של שווייץ והוא חזק יותר מהפרנק השווייצרי.

24. **מיסוי נמוך** - רמת המיסוי מוגבלת בחוקה והיא נמוכה יחסית. מהווה כ-29% מהתמ"ג. גם עומס המס על שכר העבודה נמוך משמעותית מאשר בישראל, בכל רמות השכר.

25. **יעילות** - השווייצרים ידועים כיעילים ביותר. ייתכן כי זה חלק מתרבותם, אבל היעילות השלטונית מתמרצת על ידי התחושה כי האזרחים הם המדינה. תחושת האחריות של כל אזרח מכתובה שימוש נכון במשאבי הציבור. השווייצרים יודעים כי מחיר אי-היעילות ישולם על ידם (החוקה אוסרת על גרעון תקציבי).

26. **תחרות בין קנטונים ורשויות** - ריבוי הקנטונים (26) והיישובים (מעל 2000), אשר לכל אחד מהם סמכויות מהותיות, בתחומי המיסוי, התקציב, החינוך והתרבות, מאפשר לאזרחים בחירה בין סביבות תרבויות וכלכליות. מוכרת הדוגמא של קנטון צוג, בו שיעורי המיסוי מאוד נמוך ולכן מושך אליו תושבים עשירים.

27. **יחס הרשות לאזרח** - בשווייץ פקידי הרשות אינם תופסים את עצמם רק כנציגי השלטון אלא גם כאזרחים עמיתים ומשרתיו של הציבור, ולכן היחס לאזרח הוא שונה לחלוטין. מקובל כי פקיד השומה בשווייץ מיעץ לאזרח כיצד ישלם פחות מס. נראה שגם לבנת פורן תתקשה להתפרנס בשווייץ.

28. **מבנה Bottom-Up וביזור כוח רחב** - בראש הפירמידה ההפוכה 5 מיליון הבוחרים שהם בעלי זכות הווטו בכל נושא כמעט; מתחתם 26 קנטונים על אלפי הפוליטיקאים הנבחרים בהם; מתחתם היישובים על עשרות אלפי הפוליטיקאים שלהם; ומתחת הפדרציה והפרלמנט הפדרלי בן 246 החברים ובסוף הממשלה בת 7 החברים.

חסרונות השיטה השווייצרית

ככל שיטה, גם השיטה השווייצרית אינה חפה מחסרונות:

איטיות - תהליכי החקיקה המחייבים התייעצות רחבה עשויים לקחת הרבה זמן.
שיעור הצבעה נמוך - ריבוי ההצבעות מביא לשיעור ההצבעה נמוך יחסית העומד בשנים האחרונות על כ-45% בממוצע. בקרב המשכילים והאמידים שיעורי ההצבעה יותר גבוהים.
חקיקה "לא חוקתית" או מנוגדת לאמנות בינלאומיות - מתן הכוח לציבור הרחב הוביל במספר מקרים (קטן מאוד) לחקיקה שיכולה להתפרש כמנוגדת לזכויות יסוד ו/או אמנות בינלאומיות.

- אבל אולי החסרון הגדול ביותר של השיטה הוא רגישותה לאיכות היישום. שום מדינה לא יישמה את הדמוקרטיה הישירה באופן נרחב כמו שווייץ, אך לא מעט מדינות מדינות אימצו משאלי עם כדרך לקבלת החלטות. במדינות אלו, במקרים רבים, התגלו ליקויים ביישום מסיבות שונות:
1. כאשר הוטלו מגבלות על משאל העם, למשל קוורום מחייב שמתחתיו המשאל אינו תקף, או מתן תוקף ייעוצי בלבד למשאל העם (למשל באיטליה). במקרים אלו הציבור מבין שזה סוג של כסת"ח של השלטון ולא מתייחס ברצינות למשאל העם.
 2. כאשר משאל העם מתרחש בתדירות נמוכה ולגבי החלטות גדולות וטעונות, דוגמת הברקזיט. על רקע משבר ההגירה, ההצבעה הפכה להצבעת מחאה. בשווייץ החלטות הציבור מתרחשות כ-30 פעם בשנה, חלקן הגדול נוגעות לעניינים יום-יומיים, ומשאלי העם הם חלק משגרת החיים.
 3. כאשר השיטה הפוליטית היא דו מפלגתית ונהוג העיקרון של "המנצח לוקח הכול", כמו בתרבות האמריקאית. במודל זה קטן הסיכוי להגעה לדמוקרטיה קונצנזואלית.
 4. כאשר השימוש בכלי הדמוקרטיה הישירה הוא ללא בלמים - למשל בקליפורניה בה ניתן להציע חוקים על ידי האזרחים ללא מסגרת תקציבית מתאימה - דבר שהביא את המדינה לסף פשיטת רגל לאחר חקיקה להקטנת המיסוי.
 5. כאשר העקרונות הפוליטיים מאפשרים לתאגידים להיות מעורבים בפוליטיקה במימון מסעי תעמולה (קליפורניה).

לסיכום, שימוש בדמוקרטיה ישירה מחייב תכנון ומחשבה.

דין - הטיעונים נגד דמוקרטיה ישירה והתשובות להם

הדמוקרטיה הישירה היתה מאז ומעולם מטרה להתקפות, וזאת דווקא מצד גדולי הדמוקרטים. כבר בעת כתיבת החוקה האמריקאית, יצא אחד מאבות החוקה, ג'יימס מדיסון, כנגד הדמוקרטיה הישירה, בטענה שתביא לפלגנות וסכנת השתלטות של קבוצות אינטרסים. בימינו בישראל, ראשי המכון הישראלי לדמוקרטיה מתנגדים לדמוקרטיה ישירה בטיעון שתביא לפופוליזם.

על כך ניתן להשיב בשתי דרכים:

א. **השוואה לדמוקרטיה ייצוגית** - כולנו מבינים כיום כי בישראל, וגם בשאר הדמוקרטיות, התחושה שנציגינו הנבחרים משרתים את הציבור ולא קבוצות אינטרס ו/או את עצמם, היא אשליה. אם מישהו עדיין האמין בכך, אולי שיחות ביבי-נוני הוכיחו לו שהוא נתון למניפולציות. לפיכך די ברור כי בדמוקרטיה ייצוגית לקבוצות האינטרס קל להשפיע על החלטות.

באופן דומה, לנוכח מה שקורה אצלנו ובארה"ב בעת האחרונה, נראה כי דמוקרטיה ייצוגית לא פתרה את הפופוליזם.

בשווייץ הציבור דווקא מגלה בגרות, ולא מצביע כמעט בעד הצעות שניתן לכנותן פופוליסטיות: רק כ-11% מהיוזמות העממיות, שהן הצעות הציבור לשינוי החוקה ולפיכך בעלות אופי יותר רדיקלי, התקבלו; לעומת זאת, בהצבעות רפרנדום חובה, שהן הצבעות על הצעות הממשלה או הפרלמנט, התקבלו כ-72%; בהצבעות רפרנדום רשות, שהן הצבעות לאשרור חוקים שחוקק הפרלמנט, שיעור הקבלה עומד על 57% ([נתונים כאן](#)).

ב. **ניתוח השיטה השווייצרית עצמה** - בשיטה השווייצרית מאוד קשה לקבוצות אינטרס לשחד או ללחוץ על מקבלי החלטות והמחוקקים. כמובן שקבוצות האינטרס מפעילות השפעה על המחוקקים, אולם בסופו של יום, כל חוק עשוי להיות מובא להחלטת הציבור, שיישא בתוצאות ובעלויות החלטתו. דהיינו, פיזור הכוח מקשה על הטיית החלטות לטובת קבוצות אינטרסים.

באשר לפופוליזם, למרות שלפי הסטטיסטיקה דלעיל, הצעות פופוליסטיות לא מתקבלות בדרך כלל, ידועים מספר מקרים בהם התקבלו הצעות שנחשבו פופוליסטיות או קיצוניות ומנוגדות לדעת הממשלה. הדוגמה הבולטת היא איסור בניית מינרטים במסגדים. זאת החלטה שאולי מהווה פגיעה בחופש הפולחן, אך ניתן גם לראותה כרצון לשמור אופי הנוף של "הבית". בנוסף, העובדה כי ההצבעה, גם אם היא מנוגדת לעקרונות יסוד, התקבלה בהחלטה ציבורית, מקנה לה לגיטימיות ומקטינה את העוינות בצד המפסיד. יתרה מזאת, השווייצרים יודעים כי הפסד בהצבעה אחת אינו סוף פסוק. הם יכולים להעלות בכל עת מחדש את ההצעה, ולתקן את מה שנראה להם שגוי.

הניסיון השווייצרי מורה כי עצם העלאת נושא לדיון ציבורי, פותח את שני הצדדים לטיעונים הנגדיים ולאורך זמן מקטין את ההקצנה ו/או מייצר פשרה מוסכמת. ידועים בהיסטוריה השווייצרית מקרים בהם לקח המון זמן להעביר החלטות, ונדרשו הצבעות חוזרות ונשנות - המקרה המפורסם ביותר הוא זכות ההצבעה לנשים, שדרשה אישור תיקון לחוקה על ידי מצביעים (שכולם גברים) ותוך תלות בקנטונים כפריים שמרניים. לכן הדבר דרש יותר מ-120 שנה, והתקבל בסופו של דבר בשנת 1971.

אולם מעבר לכל אלה, ייתכן כי עצם אפשרות הציבור לקבל החלטות (ואפילו החלטות פופוליסטיות) משמשת כשסתום בטחון שמונע הקצנה גדולה הרבה יותר עד כדי עליית דיקטטורים, המתרחשת בדמוקרטיה ייצוגית תחת איום. בשיטה הייצוגית קל הרבה יותר לגלוש לדיקטטורה, כפי שהוכח מספר פעמים בהיסטוריה.

טיעון נוסף נגד הדמוקרטיה הישירה הוא הטיעון המוכר בשם **האזרח הלא-כשיר**. על פי טיעון זה, אזרחים מן השורה לא באמת כשירים לקבל החלטות, או שאין להם הכלים והזמן לגבש דעה בעניין. מספר תשובות לטענה זו:

1. **חוסר המיומנות הקיים הוא תוצאה ולא סיבה**. בדמוקרטיה הייצוגית, ההסכם בין הפוליטיקאים לאזרחים הוא ההסכם הבא: אתם תבחרו בנו, על סמך רושם חיצוני והבטחות (שכולנו יודעים שהן רק לצורך הבחירות). בתמורה, אנו נוריד מכם את האחריות ונחליט בשבילכם על הכל. אם לא תהיו מרוצים, תוכלו לקטר, לכתוב פוסטים, ואם אתם ממש משקיעים, תוכלו לצאת לכיכר - זה כבר יעשה וונטילציה ויעביר את אי שביעות הרצון. אנו בטוחים שתשכחו עד הבחירות הבאות. אם אתם עקשנים, אז בבחירות הבאות נעמיד בפניכם אפשרויות בחירה מצומצמות מספיק כדי שלא תהיה לכם ברירה אלא לבחור בנו שוב. למרות שחלקכם למשל, רופאים המבינים בבריאות יותר מאיתנו, או תעשיינים המבינים בתעשייה יותר מאיתנו, אנו לא נשתף אתכם בקבלת ההחלטות. אנו נשמור לעצמנו את המידע, נשב בחדרים סגורים ונעשה בינינו עסקאות לחלוקת תקציבים שישימשו לשוחד שיקל עלינו להיבחר מחדש. ובכן, ברור שבשיטה כזו האזרח אינו מיומן - זהו אינטרס של השליטים לשמור אותו לא מיומן, שלא יפריע לסחר הסוסים המושחת!

2. **המבנה המשולב של דמוקרטיה ייצוגית רחבה ודמוקרטיה ישירה מאפשר דיון מעמיק והגעה להחלטות מושכלות וצודקות** - בשווייץ השיטה מעורבת - פרלמנט ואזרחים. ולכן החלטות נידונות באופן מעמיק בדיון מקדים מול הגורמים בציבור שיושפעו ממנו, לאחר מכן בפרלמנט ובסוף, לפי הצורך, גם להצבעה במשאל עם. יותר יסודי ממה שקורה תכופות אצלנו בישיבות עם נוכחות מצומצמת והעברת תקציבים בחדר סגור. האם באמת אנו מאמינים ש-120 הח"כים בישראל מסוגלים לטפל בעצמם בכל העניינים? הרי רבים מהח"כים אפילו את הצעת התקציב לא מספיקים לקרוא. השיטה השווייצרית הרב

- שכבתית וריבוי הפוליטיקאים בה, מאפשרת ירידה לפרטים.
- מעבר לכמות הקטנה יחסית של חברי כנסת (ופוליטיקאים נבחרים ברמה המקומית) קיימת בעיית **איכות חברי הכנסת**. חלק (לא גדול, למזלנו) מחברי הכנסת נבחרים בזכות קומבינות במרכזי המפלגות או מינוי של ראשי מפלגות ואינם ראויים לשמש כמחוקקים.
3. אכן, אזרחות פעילה דורשת זמן. אבל ברב המקרים **האזרחים המעורבים או מושפעים מההחלטה מסוימת יודעים יותר טוב מפוליטיקאים**. אצלנו פוליטיקאים, שכבר מזמן שכחו איך זה להזמין תור לקופת חולים או לנסוע באוטובוס, מחליטים עבור כולנו בענייני בריאות ותחבורה ציבורית.
4. רוב רובם של אזרחי המדינה מנהלים את חייהם ועסקיהם בהצלחה סבירה (למרות מאמצי הממשלה, הביטוח הלאומי, הבנקים ושאר מוסדות השלטון) - למה מישהו חושב שהם לא יבינו איך להחליט בעניינים המשפיעים עליהם ואותם הם מממנים?
5. ישנם סימנים, לפי תיאורית **חכמת ההמונים** כי דווקא ציבור רחב ומגוון, שאינו בעל מיומנות מובהקת בנושא ההחלטה, מגיע להחלטות יותר נכונות מאשר קבוצת מומחים בנושא הנדון.

וריאציה אחרת על טיעון חוסר המיומנות הוא טיעון **העם מטומטם** (או בלשונו של בן אהרון - צריך להחליף את העם). המעניין הוא, שהטומטום נמצא תמיד בצד שאינו אוחז בדעה של מביע הטיעון. **העם לא מטומטם - העם משועבד!** השעבוד, צנזור המידע ונטרול הציבור מקבלת ההחלטות, הפכו אותו לבור ואדיש (בלאו הכי לא יכול להשפיע - אז למה בכלל להתעניין?).

למה זה מתאים לנו

יישום השיטה דורש רמה מסוימת של ארגון, משמעת, סולידריות, תרבות דיון וכיו"ב. הישראלים, למרות חולשות בחלק מהפרמטרים הנדרשים, עומדים בדרישות הסף. ישראל היא פלא שנוצר על ידי קבוצת אנשים מפוזרת, מדוכאת, כנגד כל הסיכויים ולמרות זאת, בדרך דמוקרטית. האם האנשים שחוללו את הפלא הזה, לא מסוגלים לארגן לעצמם שיטת ממשל צודקת וטובה? לדעתי הישראלים בשלים לשאת באחריות הנדרשת.

עקרונות ליישום בישראל

- יישום השיטה בישראל יכלול האלמנטים הבאים:
1. השלמת המשימה שהוגדרה במגילת העצמאות - ניסוח חוקה המבוססת על חוקי היסוד, תוך התאמתה לעקרונות שלטון האזרחים, אישורה על ידי הציבור במשאל עם. העובדה כי מדובר בחוקה גמישה וברת שינוי על ידי האזרחים, פותרת את אחת הבעיות העיקריות שמנעה חקיקת חוקה עד היום: היעדרות רב העם היהודי מישראל. חוקה גמישה תאפשר לכל אזרח ישראלי
 2. יישום כלי דמוקרטיה ישירה: יוזמה עממית ורפרנדום רשות וחובה.
 3. שינוי שיטת הבחירות - שילוב בחירות אזוריות; הצבעה בפתק פתוח;
 4. יישום עקרון השיירות (הסובסידיריות) והקמת רשויות שלטון מקומיות (ואולי גם אזוריות) אשר יטפלו בעניינים המקומיים ויהיו בעלות חוקות; סמכויות פיסקליות; פרלמנט וכלי דמוקרטיה ישירה.
 5. מתן זכויות אוטונומיות תרבותיות לרשויות המקומיות באופן שיאפשר ביטוי תרבותי למיעוטים. רשויות/ מחוזות ערביים בגליל ובמשולש; רשות דרוזית בכרמל; רשות בדואית בנגב.

מסגרת הסכם שלום עם הפלסטינים

לאחר יישום השיטה בישראל, ואם אזרחי ישראל יבחרו בכך, תפעל ממשלת ישראל להשגת הסכם שלום והקמת מדינת פלסטין.

כחלק מהסכם השלום תוצע לפלסטין האפשרות להקים את **כנען - קונפדרציה ישראלית-פלסטינית**. התנאי להצטרפות יהיה **אימוץ עקרונות שלטון האזרחים בפלסטין** ואימוץ עקרונות הקונפדרציה המפורטים להלן (ראשוני):

1. כנען היא קונפדרציה בת שתי מדינות עצמאיות - ישראל ופלסטין.
2. שתי המדינות מכירות זו בזו כמדינת הלאום של הפלסטינים והיהודים. (או לחלופין מכירות זו בזכותה של זו להגדיר עצמה כמדינת לאום).
3. פרלמנט דו-בתי משותף: בבית אחד (בית המדינות) ייוצגו שתי המדינות באופן שווה, ובבית השני (בית האזרחים) ייוצגו אזרחי שתי המדינות באופן יחסי לאוכלוסיה. החלטות יתקבלו על ידי שני הבתים. יקנה זכות ווטו לכל אחת מהמדינות.
4. כל מדינה תקבע בעצמה את אופן הבחירה של נציגיה לבית המדינות.
5. חוקת הקונפדרציה תקבע את אופן הבחירה לבית האזרחים.
6. לכנען תהיה ממשלה מצומצמת שתעסוק רק בעניינים המשותפים לשתי המדינות ואשר לא ניתן לטפל בהם ברמת המדינה - הגנת הגבולות; תחבורה ארצית; סביבה; מטבע; וכיו"ב.
7. הקונפדרציה תהיה ניטרלית ותכריז על מדיניות אי התערבות בסכסוכים. (לשקול מנגנון שיאפשר התערבות לשם מניעה של רצח עם. יותנה בהחלטה משותפת של המדינות והאזרחים).
8. סמכויות הקונפדרציה יואצלו לה על ידי שתי המדינות החברות, תחת הסכם שיהיה חלק מחוקת הקונפדרציה. המשמעות היא כי כל מדינה יכולה לבטל את ההסכם ולפרק את הקונפדרציה.
9. חוקת הקונפדרציה תאושר על ידי משאל עם בשתי המדינות. יידרש רב בכל אחת משתי המדינות.
10. בין המדינות יהיו גבולות פתוחים.
11. אזור כלכלי ומטבע משותפים.
12. המתנחלים היושבים בשטחים יישארו שם כתושבים, אולם הם יהיו אזרחי ישראל. (בדומה להצעת [2 מדינות מולדת 1](#)). ייתכן ופלסטין תלך אחרי הדוגמא הישראלית, ותאפשר הקמת רשויות מקומיות יהודיות בשטחה, בדומה לרשויות הערביות בישראל.
13. כל מדינה תוכל לאשר, אם תרצה, תושבות של אזרחי המדינה השנייה. אישור התושבות על ידי האזרחים.
14. חוקי ההתאזרחות יקבעו על ידי כל מדינה. אזרחי שתי המדינות, יהיו אזרחי הקונפדרציה באופן אוטומטי (לדיון).

כמובן שאלו עקרונות כלליים הדורשים מחשבה עמוקה, בעיקר בענייני בטחון ובענייני אזרחות. אך הרעיון הוא ליצור מסגרת מוסכמת ויציבה שעם הזמן תגביר את האמון בין הצדדים. לדעתי, ברור שהסדר כזה, שהוא למעשה הסכם בין האזרחים של שתי המדינות, יהיה יציב יותר מכל הסכם בין מנהיגים, וזאת למרות (ואולי בגלל) שכל צד יכול לבטלו בכל עת. בנוסף זהו הסכם שלום המבוסס על שותפות, ולא הסכם שלום המבוסס על עוינות והפרדה.

איך נגיע לזה? - שאלת 332 מיליארד הדולר (לשנה)

332 מיליארד דולר הוא הפער בין [התמ"ג השנתי השווייצרי לישראלי](#) (אוכלסיית שתי המדינות בערך שווה).

אם רוצים לכמת את גודל ההזדמנות, נראה לי שזהו מדד מתאים. נראה שווה את המאמץ.

עם זאת, המאמץ הנדרש הוא מעבר לכוחותיה של תנועה או מפלגה קיימת. מדובר בשינוי פרדיגמה מהותי - **משלטון הפוליטיקאים לשלטון האזרחים**.

השינוי יוכל להתרחש רק אם יונע על ידי תנועה אזרחית ציבורית רחבה מכל צידי המפה הפוליטית ומכל ה"שבטים": יהודים וערבים - חרדים, חילוניים ודתיים.

המסר צריך להיות ברור ופשוט: **תנו לאזרחים את השליטה על חייהם!** הפעולה צריכה להיות הסברתית, חינוכית, רעיונית ופוליטית.

השינוי, אם וכאשר יתרחש יתבצע לאחר דיון ציבורי רחב ומעמיק.

על זה כבר אמר מישהו: **אם תרצו אין זו אגדה**.

מקורות וחומר נוסף

[Swiss confederation brief guide 2016](#) - download

[Guidebook to direct democracy in switzerland and beyond](#)

[Switzerland as a Model for Constitutional Reform in Israel](#) - prof. Daniel J. Elazar

[נאומו של מנחם בגין ב 9.7.1956 - בעניין חוקה לישראל ורפרנדום](#)

[הבעיה האמיתית - יצחק זמיר, הארץ, דעות 3/10/2011](#)

[החוקה השווייצרית - תרגום לאנגלית](#)